

OVER DE DREMPELS MET PRESENTEREN

HEFBOOM voor taalbeleid op het Picasso Lyceum

Het Picasso Lyceum in Zoetermeer is een actieve en innovatieve school voor vmbo-t tot en met gymnasium. Het is een van de pilotscholen die samen met APS werkt aan het concretiseren van de niveaubeschrijvingen in het rapport *Over de drempels met taal*. In dit artikel beschrijven Klaas Heemskerk, voorzitter van de sectie Nederlands en APS-begeleidster Atty Tordoir de ervaringen met het onderdeel presenteren.

KLAAS HEEMSKERK & ATTY TORDOIR

APS ziet de niveaubeschrijvingen in het rapport *Over de drempels met taal* (Werkgroep Taal, 2008) als een kans om niet alleen bij Nederlands, maar ook bij de andere vakken het niveau van presenteren te verhogen. Niveauverhoging kun je bereiken door:

- per leerjaar en per niveau zichtbaar te maken welke taaltaken een rol spelen in de lessen;
- aan te geven wat de moeilijkheidsgraad is van die taken;
- vanaf klas 1 systematisch te werken aan de groei bij alle vakken.

Ook op het Picasso Lyceum zag de sectie Nederlands het rapport als een prima handvat om aandacht voor taal schoolbreed neer te zetten en de eigen expertise in te zetten om de kwaliteit op het gebied van taal te waarborgen. Zo was er een goede basis voor vruchtbare samenwerking tussen APS en de school.

Beginnen met presenteren

Tijdens een startbijeenkomst besloot de sectie Nederlands – bestaande uit twee vmbo-t- en zes havo/vwo-docenten – om te beginnen met het onderdeel presenteren, omdat daar tot dan toe weinig voor ontwikkeld was.

Er volgde een vijftal werkbijeenkomsten van tweeënhalf uur met de hele sectie.

Na een eerste verkenning van de niveaubeschrijvingen voor het subdomein Spreken volgde een inventarisatie van wat er binnen en buiten de sectie aan presenteren gebeurt, hoe dat gaat, hoe er wordt beoordeeld. De docenten Nederlands gingen elk in de eigen afdeling te rade bij hun collega's. Dat leverde veel informatie over alle presentaties die er in de school plaatsvonden. Zo bleek dat er in de onderbouw vmbo-t meer wordt gepresenteerd dan in de onderbouw havo/vwo; dat in de bovenbouw havo/vwo presenteren vaak onderdeel is van een project; dat er veel presentaties plaatsvinden in het kader van allerlei activiteiten en projecten waaraan leerlingen deelnemen buiten de reguliere lessen.

Het gesprek van de docenten Nederlands met een vakcollega legde de basis voor samenwerking. De vakcollega's bij wie regelmatig gepresenteerd werd, waren blij met de aandacht vanuit de sectie Nederlands; met sommige collega's werden direct al concrete afspraken gemaakt voor overleg rond reeds geplande presentaties.

Verskil in aanpak bij Nederlands

Binnen de sectie zelf bleken er nogal wat verschillen te zijn in de aanpak van het onderdeel presenteren. Deze

SUCCEFACTOREN

- Een gemotiveerde sectie Nederlands
- De cultuur van de school (positief, vernieuwingsgezind, makkelijke communicatielijnen)
- De meedenkende directie
- Een duidelijke behoefte, bij de sectie zelf maar ook bij niet-taaldocenten
- De ruime facilitering
- Het werken aan een concreet product
- De externe begeleiding

varieerde van zelf voordoen, werken met beoordelingsformulieren, beginner- en expertgedrag beschrijven tot korte feedback binnen een project. Ook de presenteertaken binnen en buiten de lessen Nederlands liepen uiteen – van de klassieke boekpresentatie en de spreekbeurt tot radiostukjes en opdrachten in de context van projecten en evenementen in en buiten de school.

Geconstateerd werd daarnaast dat er binnen de lessen vaak onvoldoende tijd was om goed te oefenen, waardoor leerlingen wel presenteerden, maar het niet duidelijk was wat ze daarvan nu eigenlijk precies leerden. Bovendien leek er weinig verschil te zijn tussen de feedback zoals die gegeven werd in de brugklas en de feedback in het examenjaar.

Tijdens de eerste werkbijeenkomsten vonden soms stevige discussies plaats over wat presenteren nu precies is. Ten slotte is gekozen voor de definitie van spreekvaardigheid zoals die ook vermeld staat in het rapport *Over de drempels met taal*: ‘Spreeken is een voorbereide of onvoorbereide monoloog of presentatie die met slechts geringe interactie voor een of meerdere luisteraars wordt gehouden.’

Aan de slag met de leerlijnen

Om de niveaubeschrijvingen concreter te maken formuleerden we om te beginnen voorbeelden per niveau. Bij niveau 1F kun je bijvoorbeeld denken aan een spreekbeurt over de cavia, bij 2F aan een boekbespreking over *Spijt van Carry Slee*, bij 3F aan een betoog over de doodstraf, bij 4F aan de presentatie van het profielwerkstuk enzovoort.

In het rapport staan opmerkingen over afstand en complexiteit, en in de *Concretisering van de kerndoelen Nederlands* (De Boer, 2007) staan de algemene principes voor toenemende complexiteit. Hierop baseert de sectie haar lijst met factoren die van belang zijn voor de mate waarin opdrachten het gewenste niveau ‘uitlokken’:

- onderwerp: dichtbij (de cavia) of ver weg (kredietcrisis);
- publiek: binnen of buiten, groot of klein, dichtbij (eigen klas) of ver weg (experts);
- lengte;
- voorkennis: hoe minder voorkennis hoe lastiger (samenhang met onderwerp);
- doel: overtuigen is lastiger dan informeren;
- alleen/samen: samen doet een beroep op samenwerking, alleen kun je je niet ‘verstoppen’;
- context: hoeveel hulp is er, wat is het verhaal bij de taak.

De sectie ontwikkelde een beoordelingsformulier, waarbij gekozen werd voor de vorm van een rubric. Om dat voor elkaar te krijgen is een aantal presentaties van leerlingen in verschillende leerjaren op film vastgelegd. We bekeken die fragmenten en op basis van de niveaubeschrijvingen maakten we een eerste versie. Dit formulier werd steeds verder aangepast aan de wensen voor de verschillende doelgroepen (onder- en bovenbouw, vmbo en havo/vwo).

Tijdens de werkbijeenkomsten werd afwisselend samengewerkt in duo’s die aan dezelfde typen leerlingen les gaven, en gezamenlijk gereflecteerd op de conceptproducten. Hierdoor groeide er geleidelijk aan een gemeenschappelijk kader voor de beoordeling. Ten slotte herschreven we het formulier in ‘leerlingentaal’ (zie de bijlage op pagina 14).

Implementatie

Het idee is dat de vakcollega’s met het beoordelingsformulier meer inzicht krijgen in wat ze van hun leerlingen vragen als die iets moeten presenteren. Samen met de collega Nederlands kunnen ze leerlingen daarbij ondersteunen en ten slotte ook beoordelen.

In het najaar van 2009 presenteerde de sectie het beoordelingsformulier met veel verve tijdens een studiemiddag voor het hele team. De docenten verzorgden in duo’s workshops voor alle leergebieden, mede aan de hand van filmopnames van leerlingpresentaties. De reacties van de collega’s waren overwegend zeer positief, men is blij met het instrument, wil het graag gaan gebruiken. Ook werden er de nodige verbeter tips gegeven.

De middag werd ingeleid door een directielid, die hiermee het belang van het werken aan doorgaande leerlijnen taal onderstreepte. De dag daarop werd de sectie Nederlands in de personeelskamer door hem toegesproken en bedankt.

Nu komt het er natuurlijk op aan dat het formulier niet in de beruchte la verdwijnt, maar daadwerkelijk ingezet wordt als belangrijk instrument om de taalontwikkeling van de leerlingen te verbeteren en te monitoren. Terwijl we bezig zijn met de volgende leerlijn (voor de vaardigheid schrijven), blijft het onderwerp presenteren daarom steeds op onze agenda staan. We verzamelen en bespreken de individuele ervaringen, onder andere door de eigen leerlingen te bevragen naar ervaringen met het formulier bij andere vakken.

Hoewel die ervaringen op zich positief zijn, is vrijblijvendheid een valkuil: het is aan de docent om er al dan niet gebruik van te maken. Nu gebruiken nog maar

‘Ik kreeg een e-mail van een boze moeder: waarom kreeg haar zoon maar een zes en zijn medepresenteerder een hoger cijfer? Ik kon het verschil in beoordeling goed beargumenteren met behulp van onze criteria’

een enkele vakdocenten het formulier uit zichzelf. We kwamen er zo achter dat het nodig is om samen met de directie een nieuw taalbeleidsplan op te stellen, als kader voor de implementatie van de door ons voorgestelde aanpak. Wat willen we als school precies met taal? Wat betekent dat voor het competentieprofiel van de vakdocenten? En voor de docenten Nederlands? En vervolgens: hoe gaat de directie de docenten in staat stellen om de gewenste taalcompetenties te ontwikkelen en de docenten Nederlands om hen daarbij te ondersteunen?

Ervaringen in de klas

Het formulier wordt inmiddels standaard gebruikt bij de presentaties bij Nederlands en bij de projecten waar Nederlands direct bij is betrokken. Eén docent introduceerde het formulier door alle items los te knippen en de leerlingen de opdracht te geven ze te ordenen, dat werkte erg goed. Afgesproken is dat iedereen dit gaat doen met de eigen klas.

De brugklasdocenten staan versteld over het effect: in korte tijd gaan de leerlingen veel beter presenteren, ze besteden veel meer tijd aan de voorbereiding nu ze weten waar straks op gelet gaat worden. En ze gaan zelf ook veel genuanceerder kijken naar presentaties van klasgenoten. Een docent: ‘Er is bij ons ook een knop omgegaan, we weten dat we veel meer kunnen vragen van onze leerlingen.’ Een ander voegt toe: ‘Ik kreeg een e-mail van een boze moeder: waarom kreeg haar zoon maar een zes en zijn medepresenteerder een hoger cijfer? Hij had er veel harder aan gewerkt! Ik kon het verschil in beoordeling goed beargumenteren met behulp van onze criteria.’

Voor leerlingen wordt duidelijk hoe zij vooruitgaan en op welke onderdelen zij zich nog verder kunnen ontwikkelen. De leerlingen uit 5 vwo zelf geven desgevraagd aan dat ze het formulier prettig vinden om mee te werken, hoewel het volgens sommige wel iets beknopter zou kunnen. Een van hen, die het formulier gebruikte

bij maatschappijwetenschappen: ‘Het is makkelijk dat je nu houvast hebt. Anders was het altijd vaag hoe je beoordeeld wordt.’ Ook vinden leerlingen dat het niveau vrij hoog ligt; ze zouden daarom meer willen oefenen.

Conclusies

Met dit traject is winst geboekt op enkele belangrijke punten. De collega’s van andere vakken reageren enthousiast op het werk van de sectie Nederlands en willen graag meewerken. Ze zien er het belang voor henzelf van in. Daarmee is tijdens dit traject ook een belangrijke stap gezet richting schoolbreed taalbeleid. Ook vonden er binnen de sectie veel discussies plaats die bij de leden het denken over (de aanpak van) het eigen vak verdiepten. De belangrijkste winst zit daarmee niet eens zozeer in het eindproduct – het beoordelingsformulier – als in het proces ernaartoe. De discussies aan de hand van gefilmde presentaties over het formulier hebben daarnaast ook meer eenheid gebracht in de beoordeling van presentaties binnen de sectie.

Via een digitaal taaldossier worden en blijven de beoordelingsformulieren zichtbaar voor de leerlingen en hun docenten Nederlands en andere vakken. Zo wordt er echt werk gemaakt van het verbeteren van de presentatievaardigheid van leerlingen. Met veel enthousiasme gaat het Picasso Lyceum daarom voort op de ingeslagen weg. Dit schooljaar, 2009–2010, wordt op dezelfde wijze samen met APS gewerkt aan een doorgaande leerlijn voor schrijfvaardigheid. ■

Met dank aan Hella Kroon (medebegeleidster op het Picasso Lyceum) en Geppie Bootsma voor hun bijdragen aan een eerdere versie van dit artikel.

LITERATUUR

De Boer, M. (2007). *Concretisering van de kerndoelen Nederlands*. Enschede: SLO.

Werkgroep Taal. (2008). *Over de drempels met taal: De niveaus voor de taalvaardigheid (Onderdeel van de eindrapportage van de Expertgroep Doorlopende Leerlijnen Taal en Rekenen)*. Enschede: SLO.

BEOORDELINGSFORMULIER

	1	2	3	4	
1 SAMENHANG	Mijn presentatie is geen samenhangend geheel.	Mijn presentatie heeft wel een duidelijke lijn, maar ik maak die nog niet altijd voldoende duidelijk voor het publiek.		Ik heb mijn tekst duidelijk gestructureerd en ik maak mijn structuur ook met behulp van signaalwoorden duidelijk voor mijn publiek.	Ik zorg voor een aantrekkelijke inleiding, een sterk slot en ik maak de lijn van mijn verhaal duidelijk zonder eentonig of belerend over te komen.
2 AFSTEMMING OP DOEL	Ik houd me niet aan het doel van mijn presentatie.	Ik houd me aan mijn doel en zorg ervoor dat mijn publiek dat ook weet.		Ik kan mijn doel combineren met andere doelen. Zo kan ik informatie geven in mijn betoog of met humor iets uitleggen.	Ik kan verschillende doelen tegelijk hebben en er daarbij voor zorgen dat mijn publiek mijn verhaal nog wel kan volgen.
3 HOUDING	Ik kijk het publiek niet aan.	Ik kijk mijn publiek in, maar ik kijk niemand aan. Soms kijk ik alleen een paar mensen aan, bijvoorbeeld alleen mijn docent.		Ik kijk mijn publiek aan en ik sta rechtop.	Ik kijk voortdurend of mijn publiek mij nog volgt. Ik sta ontspannen rechtop.
4 TEKSTKENNIS	Ik heb alles opgeschreven voor me en ik lees daar veel van voor.	Ik lees niet voor, maar ik kijk wel regelmatig op mijn blaadje.		Ik gebruik alleen een blaadje met trefwoorden. Ik weet wat ik wil vertellen.	Mijn presentatie klinkt niet ingestudeerd. Ik zie of mijn presentatie aansluit bij mijn publiek en ik pas mijn verhaal eventueel aan.
5 TAALGEBRUIK	Ik gebruik woorden die mijn publiek niet begrijpt of die niet bij mijn publiek passen.	Mijn taalgebruik sluit soms aan bij mijn publiek. Ik boei het publiek met concrete voorbeelden en ervaringen.		Mijn taalgebruik is prettig en herkenbaar voor mijn publiek.	Ik kan mijn taalgebruik ter plekke aanpassen aan het publiek. Ik kom los van wat ik op papier heb staan.
6 GEBRUIK VAN EIGEN TAAL EN VAKTAAL	Ik gebruik andermans taal (boekentaal). Ik gebruik veel dezelfde woorden en moet regelmatig naar woorden zoeken.	Ik gebruik vaktaal, maar ik kan niet altijd precies vertellen wat een begrip inhoudt.		Ik weet waar ik over praat en breng afwisseling aan in mijn woordkeuze en zinsbouw.	Ik beschik over een grote woordenschat. Ik gebruik veel verschillende zinswendingen en verbindingswoorden.
7 SPRAAK	Ik spreek te snel, te langzaam, te zacht of monotoon.	Ik spreek duidelijk, overwegend levendig en in een goed tempo.		Ik spreek levendig en in een goed tempo.	Ik spreek in een prettig tempo en ik benadruk door intonatie, rust en het gebruik van klemtoon de betekenis van wat ik zeg.
8 ONDERSTEUNING	Mijn dia's zijn druk en onduidelijk. Er staat te veel tekst op mijn dia's.	Mijn dia's zijn overzichtelijk en passen bij wat ik vertel.		Mijn dia's zorgen ervoor dat mijn presentatie beter te volgen is.	Mijn dia's hebben een meerwaarde.
9 INFORMATIE	Mijn informatie klopt niet altijd of mijn informatie is niet belangrijk.	Ik geef de juiste informatie en ik geef vooral belangrijke informatie.		Al mijn informatie is belangrijk.	Mijn informatie is afgestemd op mijn publiek.
10 VRAGEN BEANTWOORDEN	Ik kan geen antwoord geven op vragen van mijn publiek. Ik moet mijn antwoord opzoeken.	Ik weet het wel, maar ik kan het niet altijd goed onder woorden brengen.		Ik kan alle vragen kort en duidelijk beantwoorden.	Ik zorg ervoor dat ik begrijp wat er wordt gevraagd. Ik zorg er ook voor dat mijn antwoord wordt begrepen.
11 VAKINHOUD	[in te vullen door de vakdocent]	[in te vullen door de vakdocent]		[in te vullen door de vakdocent]	[in te vullen door de vakdocent]
12 TAAKVERDELING	Ik weet niet waar mijn klasgenoot het over heeft. We houden eigenlijk twee losse presentaties.	We hebben de presentatie samen voorbereid. We weten van elkaar wat we gaan vertellen.		We hebben een duidelijke taakverdeling. We maken die ook voor het publiek duidelijk. Ik kan ook vragen beantwoorden over het stuk dat mijn klasgenoot gepresenteerd heeft.	We hebben allebei een even groot aandeel in de presentatie. Onze overgangen verlopen soepel, we vullen elkaar soms aan en we verwijzen naar elkaars bijdragen.